

Jurisprudencija, 2005, t. 69(61); 70–76

RIZIKOS SAMPRATA IR JOS VALDYMAS MUITINĖJE

Rimas Stankevičius

Mykolo Romerio universiteto Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto Muitinės veiklos katedra
Valakupių g. 5, LT–10101 Vilnius
Telefonas 274 06 18
Elektroninis paštas mvk@mruni.lt

Pateikta 2005 m. vasario 10 d.

Parengta spausdinti 2005 m. rugpjūčio 23 d.

Pagrindinės sąvokos: rizika, rizikos valdymas, rizikos nustatymas, rizikos lygis, rizikos laipsnis, rizikos indikatorius.

S a n t r a u k a

Muitinėje sprendžiamos pasaulinės prekybos ir prekių judėjimo problemos, numatoma nusikalstamumo, įskaitant organizuotą, būklė, gerinamas prekių ir keleivių judėjimas per valstybines sienas. Straipsnyje grindžiama nuomonė, kad sprendžiami šiuos klausimus, muitinė privalo remtis moderniaisiais kontrolės metodais bei veiksmingai naudoti turimus išteklius.

Pastarąjį dešimtmetį susidomėta rizikos valdymu ir jos naudojimu viešajame sektoriuje, tačiau moksliniu požiūriu rizikos problematika iki šiol nepakankamai gerai ištirta. Siekiant sėkmingai valdyti arba kontroliuoti reiškinius, būtina nustatyti rizikos laipsnį ir dydį, išreiškiant rizikos kategorijas, paskirstant išteklius ir juos nukreipiant į riziką.

Straipsnyje apibrėžiamas terminas „rizika“, kitos reikšmingos šios srities sąvokos, nagrinėjamas rizikos analizės tikslas, jos turinys ir valdymo proceso elementai muitinėje, pagrindžiama, kad rizikos valdymas yra vienas iš šiuolaikinių darbo metodų, reikšmingų ne tik muitinėms, bet ir kitoms valstybinėms institucijoms, turinčioms valdymo įgaliojimus.

I ž a n g a

Visame pasaulyje ir privatus, ir valstybinis sektorius jau seniai taiko finansinių ir žmoniškųjų išteklių valdymo metodus, pagrįstus rizikų valdymu. Tiems tikslams įgyvendinti įkurti atskiri padaliniai, vadinami labai skirtingai: žvalgyba, vindikacijos padaliniai, saugumo tarnybos, analitiniai padaliniai ir pan. Reikėtų paminėti, kad šių padalinių nereikėtų tapatinti su operatyvinės veiklos įstaigomis, nes jų paskirtis ir prigimtis visiškai skirtinga. Pirmuoju atveju žvalgoma ir renkama informacija prevenciniais tikslais, o antruoju – siekiant nutraukti arba užkardyti nusikalstamas veikas. Šios veiklos turi daug bendrų bruožų, bet kartu yra ir skirtingos. Šios sąvokos panašumai ir skirtumai išsamiau neanalizuojami, nes straipsnio tema – rizikos valdymo muitinėje problematika.

Lietuvoje, kai kalbame tik apie viešąjį sektorių, šis reiškinys gana naujas, tačiau privatus sektorius (pvz., bankai, draudikai) šią sąvoką vartoja jau seniai. Šiandien Lietuvos Respublikos muitinė nuolat modernizuoja rizikos valdymą, tobulina analitinę veiklą ir prevencines priemones. Suprantama, šios problemos aktualios ir kitoms teisėsaugos institucijoms. Problema ta, kad trūksta informacijos apie šiuos valdymo būdus ir gerų kvalifikuotų šios srities specialistų. Pasaulyje administravimu, pagrįstu rizikų valdymo metodu, **susidomėta** prieš dešimtį metų. Išsamesnių mokslinių leidinių šia tema vis dar labai trūksta. Šis informacijos stygius paskatino imtis iniciatyvos ir trumpai pristatyti šį procesų valdymo metodą, pakviesti atvirai diskutuoti.

Patirties analizė rodo, kad nuo adekvataus rizikos vertinimo priklauso teisėsauginės funkcijos įgyvendinimo sėkmė ir veiksmingumas. Turėdamas atitinkamų kriterijų visumą, organizacijos vadovas (vadybininkas) gali reaguoti į staigius aplinkos pokyčius, laiku ir tinkamai perskirstyti išteklius, įvertinti praktinės patirties duomenis, planuoti ir numatyti fizinių ir juridinių subjektų veiksmus, imtis prevencinių priemonių išvengti nepageidaujamų reiškinių.

Analizuojant operatyvinės veiklos būdu surinktos informacijos statistiką, galima teigti, kad organizuoto nusikalstamumo sektorius visada prieš darant bet kokį nusikalstamą veiksma atlieka savo rizikos analizę. Dėl daugelio priežasčių esant normaliai padėčiai pareigūnų veiksmai dažnai yra nesunkiai nuspėjami. Modeliuojant savo veiksmus rizikos valdymo sistema, veiksmai darosi nenuspėjami. Be to, visos taikomos priemonės įgyja sistemiškumą, logiškai pagrindžiamas jų būtinumas. Atsiranda galimybės kurti ir įgyvendinti strateginius, taktinius bei operatyvinius planus arba įsipareigojimus, numatyti prevencinių priemonių poveikį ir reikalingumą ateityje.

Didėjant pasaulinės prekybos mastams ir vis labiau plėtojant globalizacijos procesus bei pasaulinės prekybos grandinės supaprastinimą [1], muitinė yra viena iš šių procesų sudedamųjų dalių ir nebegali dirbti senais metodais. Muitinė turi tapti ne tik kontroliuojančia tarptautinę prekybą institucija, bet ir valstybės ir verslo tarpininke arba net partnere, padedančia plėtotis verslui. Visa tai lemia, kad muitinė turi įdėti milžiniškas pastangas ir nuolat atnaujinti savo veiklos metodus, nes nei finansiniai, nei žmogiškieji išteklių negarantuoja visiškos kontrolės. Europos Komisijos pranešime „Programa „Muitinė 2007“: 2003–2007 m. uždaviniai ir 2003/4 m. prioritetai“ kaip vienas iš prioritetinių muitinės veiklos uždavinių numatyta:

- įdiegti pagerintas kontrolės formas. Šioje srityje numatyta sustandartinti dokumentinio, fizinio patikrinimo ir audito atlikimo kontrolę;
- kiekvienoje muitinės teritorijos tikrinimo grandyje pagerinti kontrolės taikymą. Tai apima klastojimo, audito, rizikos valdymo sritis [2].

Lietuvos Respublikos muitinė, siekdama įgyvendinti keliamus uždavinius, parengė veiklos strategiją. Joje numatyti ilgalaikiai muitinės bendrieji tikslai ir strateginiai uždaviniai. Su muitinės kontrole susiję muitinės veiklos strateginiai uždaviniai yra:

- sukurti šiuolaikinę importo ir eksporto muitų ir mokesčių administravimo sistemą, besiremiančią integruotu tarifu, kvalifikuotais prekių klasifikavimo, kilmės ir muitinio vertinimo specialistais, veiksminga kontrole ir auditu,
- įdiegti pažangias kontrolės technologijas, pagrįstas atitinkamais teisės pažeidimų prevencijos ir tyrimų įgaliojimais, rizikos analize, žvalgybine informacija, moderniomis techninėmis priemonėmis [3].

Siekiant garantuoti veiksmingesnę kontrolę, pasienyje diegiamos naujos, tobulinamos esamos informacinės duomenų įvedimo, registravimo, kontrolės, kaupimo ir apdorojimo sistemos: automatizuota muitinės deklaracijų apdorojimo sistema ASYCUDA, integruoto tarifo, mokesčių lengvatų apskaitos informacinė sistema, Naujoji kompiuterizuota tranzito sistema NCTS (angl. *New Computerized Transit System*) ir kt. Remiantis Euromuitinės rekomendacijomis taikyti pažangią muitinės kontrolę, sukurta Rizikos valdymo Lietuvos muitinėje koncepcija.

Reikia sutikti, kad šioje srityje bene didžiausią patirtį turi muitinė. Remdamasis atitinkamais šaltiniais, praktine analize bei asmenine patirtimi, autorius analizuoja rizikos sampratą muitinėje. Bendrosios kategorijos, rizikos tyrimo metodai ir kiti klausimai, analizuojami straipsnyje, yra gana universalūs, lengvai pritaikomi ir kitose teisėsaugos institucijose, tokiose kaip policijos, mokesčių administratorių, sienos apsaugos, prokuratūros arba kitose kontrolę atliekančių institucijų veikloje.

Literatūros šia tema beveik nėra, todėl straipsnyje remiamasi asmenine, kitų tarnybų patirtimi, kai kuriomis pasaulinių organizacijų (pavyzdžiui, Pasaulinės muitinės organizacijos (toliau – PMO) ir kt.) norminiais aktais, rekomendacijomis.

Rizikos kaip reiškinio apibrėžimas

Mokslo prasme tiriamą reiškinį būtina tiksliai apibrėžti ir aprašyti tam, kad ateityje būtų galima sėkmingai jį valdyti. Terminas „rizika“ vartojamas ne tik socialiniuose moksluose. Senovės Graikijoje žodžiu *rizikon* buvo vadinama uola, į kurią galėjo sudužti laivas, žūti žmonės ir krovinyos [4, p. 485]. Šį terminą dažnai vartojo pirkliai ir jūreiviai. Žodis „rizika“ panašiai aiškinamas ir šiandien. Tarptautinių žodžių žodynas žodį „rizika“ aiškina kaip: „ryžimąsi veikti, žinant, kad, yra tam tikra tikimybė nepasiekti tikslo, arba ryžimąsi nepaisyti galimų neigiamų atsitiktinių aplinkybių padarinių; aplinkybes, kuriomis apsisprendimas imtis tam tikro veiksmo, priemonės arba jų nesiimti (kai norint būti tikram dėl pa-

darinių, reikėtų imtis) gali nepasiekti tikslo arba nepateisinti vilčių; nepasisekimo aplinkybes“ [5, p. 430].

Psichologijoje terminas „rizika“ aiškinamas kaip:

- a) „veiklos situacinė ypatybė – žmogus veikia nežinodamas, kokia bus veiklos baigtis (sėkminga ar nesėkminga)“ [6, p. 857];
- b) „tikėtinos nesėkmės ir jos neigiamų padarinių dydis“ [7, p. 259];
- c) „veiksmas (gali būti motyvuotas arba nemotyvuotas), kurį atlikdamas žmogus gali ką nors prarasti (pralaimėti, gauti traumą, patirti nuostolį)“ [8, p. 344].

Rizika apibūdinama ir kaip „situacija, kurioje žmogus renkasi vieną iš kelių galimų veiklos variantų: nelabai patikimą, bet patikimesnį arba labiau patikimą, bet mažiau patikimą, galintį turėti neigiamų padarinių“ [7, p. 259]. Pagal veiklos sėkmingumo ir nepasisekimo tikimybės santykį skiriamos pagrįstoji (pateisinama) ir nepagrįstoji (nepateisinama) rizika.

Ekonomikoje rizika siejama su verslo rizika (angl. *Business risk*) – tai galimų nuostolių tikimybė arba pajamų praradimas, palyginti su verslo plane priimtu variantu, numatančiu racionalų išteklių panaudojimą“ [9, p. 667].

Civilinėje teisėje taip pat vartojamas terminas „rizika“, ypač atskirų rūšių sutartyse ir susitariuose (pvz., rangos, išperkamosios nuomos sutartyse aptariama „daiktų žuvimo ar sugedimo rizika“ [10].

Darbo teisėje rizika neatsiejama nuo pavojingų darbo sąlygų, t. y. galimų pavojų, kenksmingų veiksmų, susijusių su darbo pobūdžiu, ir teisės aktuose nustatytų leistinų ribinių dydžių, kurių neviršijant darbo aplinka laikoma saugia ir nekenksminga, atitikimo [11].

Baudžiamojoje teisėje egzistuoja profesinės, ūkinės rizikos sąvokos, kurios aiškinamos kaip „žala baudžiamojo įstatymo ginamiems interesams, padaroma siekiant ekonomiškai naudingų rezultatų ir neperžengiant pateisinamos rizikos ribų“ [12, p. 239]. Baudžiamosios teisės teorijoje formuluojami reikalavimai, kuriuos atitinkanti subjekto veikla profesinės arba ūkinės rizikos atveju laikoma teisėta ir kartu baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe [13].

Rizika muitinėje

Muitinė – viena iš Lietuvos Respublikos institucijų, vykdančių operatyvinę veiklą bei turinti specialius valstybinės kontrolės įgaliojimus institucija, kuriai tenka ypač didelė atsakomybė už ekonominę valstybės sienų apsaugą. Tai pagrindinis muitinės uždavinys, kurio viena iš įgyvendinimo sąlygų – muitinės kontrolė ir rizikos veiksnių nustatymas valdant vykstančius procesus.

Kaip jau minėta, rizikos valdymas muitinėje yra nauja ir niekur smulkiai ir nuodugniai neišnagrinėta veiklos sritis.

Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos žinybinuose teisės aktuose rizika apibrėžiama kaip: „galimybė pažeisti teisės aktų, už kurių įgyvendinimą ir (arba) už kurių vykdymo kontrolę visiškai ar iš dalies yra atsakinga muitinė, nustatytą tvarką“ arba kaip „neatidžiai atliktas muitinis tikrinimas ir su tuo susijusi tikimybė, kad gali būti praleistos nepastebėtos kontrabandinės prekės, nesurinkti mokesčiai arba nepritaikyti draudimai bei apribojimai gabenamoms prekėms“.

Pasaulinės muitinių organizacijos parengtame „Rizikos valdymo vadove“ rizika apibūdinama „kaip tikimybė, kad bus pažeisti muitinės teisės aktai“ [14, p. 9].

Apibendrinus visus apibrėžimus ir pritaikius loginį ir konjunktyvinį metodus galima teigti, kad *rizika* – tai tikimybė, kad kas nors nevykdys valstybės nustatytų pareigų, numatytų deklaruojuojant prekes muitinei, arba sutrukdys jas įvykdyti, arba, turint omenyje ne muitinę, rizikos valdymas – tai tikimybė, kad bus pažeisti arba tik iš dalies įvykdyti administraciniai teisės aktai.

Taigi rizikos valdymo procesą galima apibrėžti kaip sistemingą turimos informacijos rinkimą ir naudojimą turint tikslą nustatyti, koks grėsmės lygis, koks jos dydis ir galima žala [14, p. 9]. Muitinės administracijose minėtą reiškinį įprasta vadinti rizikos analize.

Rizikos analizės apibrėžimas ir principai

Ką apima rizikos analizė (valdymas)? Trumpai apibrėžiant, tai darbo būdas, kurio tikslas – maksimaliai naudoti turimus muitinės išteklius, iki minimumo sumažinant rizikos laipsnį.

Tai pasiekama per:

- a) rizikos nustatymą;

- b) rizikos laipsnio ir dydžio įvertinimą;
- c) išreiškiant rizikos kategorijas;
- d) paskirstant išteklius ir juos nukreipiant į riziką;

Muitinės įstaigų veikloje, kontroliuojant prekių ir keleivių judėjimą, visada egzistuoja rizika, kad kažkas gali įvykti ne taip, kaip numatyta taisyklėse. Įstatymams ir poįstatyminiams aktams įgyvendinti skirtų kontrolės priemonių, už kurių vykdymą atsakinga muitinė, skaičius turi būti tiesiogiai proporcingas numatomam rizikos laipsniui.

Šiandieniniame muitinės kontrolės procese, kaip rodo Vakarų šalių patirtis, rizikos valdymas yra vienas iš pagrindinių elementų. Muitinė turi gebėti nustatyti rizikingas sritis ir tuo remdamasi spręsti, kaip veiksmingai išdėstyti turimus gana ribotus išteklius. Valdant riziką, palaikoma įdedamų pastangų ir iš to gaunamos naudos pusiausvyra, nes patirtos išlaidos nepasiteisins, jeigu į visus rizikos laipsnius reaguosime vienodai. Priimant atitinkamus sprendimus, būtina atsižvelgti į tam tikrus kriterijus, pirmiausia į muitinės politikos uždavinius, t. y.:

- užtikrinti muitinės renkamų importo/eksporto mokesčių surinkimą;
- vykdyti numatytas mokesčines prievoles ir vesti su tuo susijusią statistiką;
- verslo interesų paisymas (per draudimus, ribojimus, tokius kaip kvotos ir preferencijos, kitus prekybos reguliavimo būdus);
- vartotojų ir kultūrinio paveldo apsauga.

Muitinės veiklos politika nustato ir leistinos rizikos ribas.

Rizikos analizės tikslas – leisti muitinės tarnyboms sutelkti savo kontrolės pajėgas į sritis, keliančias didelę riziką ir kartu užtikrinti gana laisvą prekių judėjimą didžiąjai prekybos (verslo) daliai per valstybinę sieną.

Muitų taisyklės yra gana sudėtingos ir nuolat kinta, todėl pagal logikos dėsnius egzistuoja ir tikimybė, kad tyčia arba kitaip jos bus pažeistos. Rizikos analizės tikslas yra nustatyti (rasti ir apibrėžti) rizikos laipsnį, taip pat kurti veiksmų planą, pavyzdžiui, nustatyti, kokie dokumentai arba prekės turi būti tikrinamos tam, kad sutelktų muitinės pareigūnų veiksmus rizikingose srityse, kuriose daugiausia tikėtini tyčiniai arba netyčiniai taisyklių pažeidimai.

Taigi galima teigti, kad *rizikos analizė* ir sintezės ir analizės teorija yra vienas iš būdų, padedančių tinkamai paskirstyti muitinės žmogiškuosius ir finansinius išteklius siekiant sumažinti riziką.

Rizikos analizės leidžia:

- nustatyti pavojus;
- įvertinti pavojaus laipsnį ir lygį;
- suformuluoti pavojaus apibrėžtis;
- paskirstyti išteklius siekiant šalinti nurodytą pavojų.

Muitinės darbe dažnai susiduriama su sąvokomis „rizikos lygis“ ir „rizikos laipsnis“. *Rizikos lygis* – tai muitinės aplinkoje atsiradusios rizikos įvertinimas. *Rizikos laipsnio nustatymas* suprantamas kaip rizikos, egzistuojančios įvairiausiomis formomis, muitinės veikloje laipsnio įvertinimas, siekiant nustatyti sritis, kuriose būtina sustiprinti kontrolę.

Iš mūsų atliktos analizės išplaukia, kad *rizikos sritys* – tai muitinės režimai, procedūros ir kitos sritys, kuriose muitinė vykdo savo funkcijas. Tai taikytina ir verslui bei kitoms institucijoms.

Sprendžiant rizikos valdymo diegimo muitinės sistemoje klausimus, būtina nustatyti parametrus pagal jos poreikius. Tokius parametrus muitinėje įprasta vadinti *rizikos indikatoriais* (versle – rizikos požymiais, veiksniais ir pan.). Jie suprantami kaip veiksniai, išreiškiantys tam tikrus pavojus, kurių visuma didina arba mažina rizikos laipsnį tam tikroje srityje. Surinkus informaciją ir ją išanalizavus, kaip ir kiekviename procese turi būti priimamas sprendimas, kuris muitinėje vadinamas rizikos profiliu. *Rizikos profilis* – tai fizinių (popierinių) arba elektroninių dokumentų rinkinys, skirtas specialiai centriniam arba teritoriniam pranešimui, kurį naudoja muitinė atlikdama rizikos analizę. Autoriaus manymu, sąvoka yra labai sąlyginė, nes atspindi tik muitinės tarnybos ypatumus. Kalbant apie rizikos valdymą ir jos mažinimą skirtingose veiklose, geriau būtų sprendimo priėmimo etapo rezultata (produktą) įvardyti kaip „rizikos sumažinimo priemonę“. Sprendimai gali būti labai skirtingi arba mišrūs. Sprendimą (rekomendaciją) gali sudaryti pasiūlymai atlikti kažkokius papildomus veiksmus, keisti organizacinę struktūrą, teisės aktus ir pan.

Atlikdami analitinį darbą, kuris yra neatsiejama rizikos valdymo proceso dalis vertinant patį rizikos valdymo procesą, dažnai susidursime su terminu *dokumentacija*. Jis suprantamas kaip tam tikras administracinės veiklos rezultatas, nes gaunamas:

- nustatant žinomas rizikos sritis, faktinius įvykius ir atitinkamus rizikos indikatorius;
- įvertinant rizikos laipsnį;
- numatant atliekamų patikrinimų veiksmų sąrašą;

– paskirstant turimus išteklius.

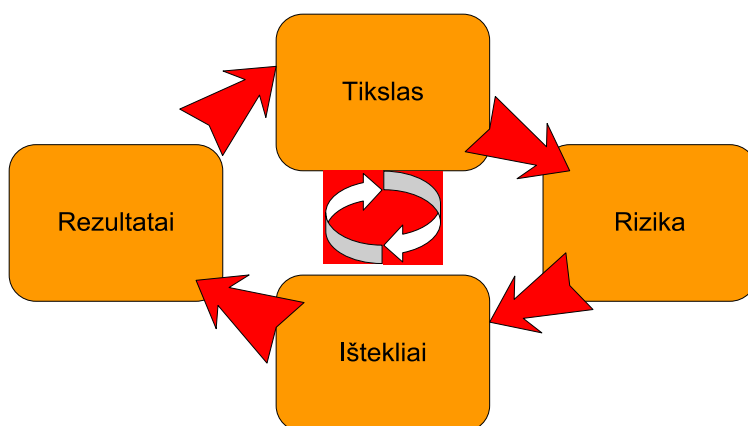
Tai neišvengiamai būtina dokumentuoti, kad būtų galima vienokia arba kitokia forma duoti nurodymus.

Kai kurios iš analizuotų sąvokų yra įtvirtintos teisiniuose dokumentuose, pavyzdžiui, Europos Komisijos (toliau – EK) rizikos valdymo rekomendacijose (angl. *Risk Management Mapping*, dokumentas Nr. TAXUD/626/2004-EN) arba PMO Rizikos valdymo vadove (2003 m.).

Pastaruoju metu EK daugiau dėmesio skiria munitinės darbai unifikuoti rizikos valdymo srityje tam, kad būtų išvengta kontrolės skirtumų ES valstybių narių munitinės kontrolės sistemoje. Be to, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kiekvienos valstybės narės nacionalinės administracijos reikalas reglamentuoti viduje vykstančius valdymo procesus. Praktika rodo esant tam tikrų sąvokų vartojimo netikslumų ir neatitikimų praktinėje veikloje, naudojantis įvairiais šaltiniais. Rizikos valdymo unifikavimas – tai atskira mokslinių tyrimų sritis.

Rizikos valdymo procesas

Prieš pradėdant nagrinėti rizikos valdymo procesą, būtina nuspręsti, kaip vertinti riziką. Sutelkus pajėgas tik į didelės rizikos sritis, galima nesulaukti jokių rezultatų. Tokią riziką galima apibūdinti kaip mažą, ir atvirkščiai, riziką įvertinus kaip mažą ir nustačius dažnus ir darančius didelę žalą pažeidimus, riziką galima laikyti didele. Toks darbo ciklas užtikrina munitinės veiksmų dinamiškumą ir leidžia tolygiai ir operatyviai paskirstyti turimus išteklius, reaguoti į aplinkos pokyčius. Grafiškai šie procesai vaizduojami kaip uždaras nuolat besikartojantis ciklas (žr. 1 pav.).

1. pav. Rizikos valdymo priešastinis ciklas¹

Toks proceso grafinis vaizdavimas, mūsų nuomone, nėra išsamus, nes rizikos valdymo procesas turi apimti šiuos elementus:

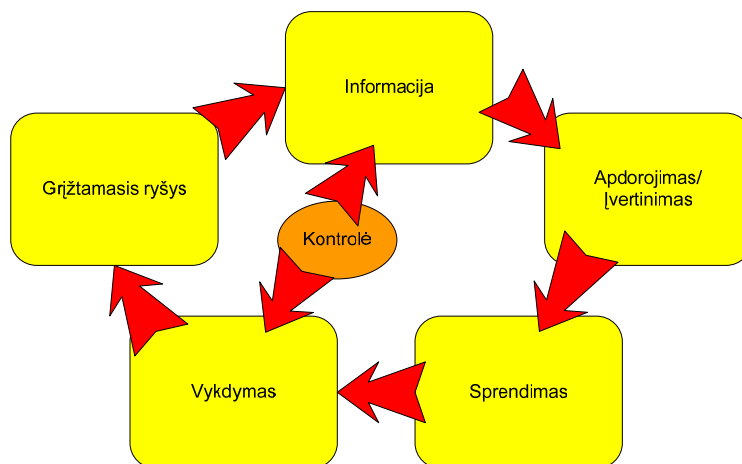
1. Rizikos sričių nustatymą;
2. Rizikos nustatymą;
3. Rizikos analizę – rizikos indikatorius;
4. Rizikos laipsnio įvertinimą;
5. Rizikos profilius (rizikos mažinimo priemonės);
6. Proceso valdymą ir kontrolę.

Autoriaus manymu, rizikos valdymo procesą būtų tiksliau vaizduoti ne kaip savaimę nuosekliai vykstantį, o kaip nuolat kontroliuojamą ir analizuojamą procesą, kurį grafiškai galima būtų pavaizduoti taip (žr. 2 pav.):

Paveiksle pabrėžiama tai, kad rizikos valdymo cikle atsiranda tarsi du uždari savarankiški ciklai. Kyla klausimas, kam reikalingas grįžtamasis ryšys? Grįžtamasis ryšys atlieka labai svarbų vaidmenį visose rizikos valdymo stadijose, tikrinimų ir gautų rezultatų ryšys turi būti nuolat valdomas. Tikintis sėkmingo rizikos profilio veikimo, reikia užtikrinti informacijos tikslumą, sąsajas su rizika ir kad ji nuo-

¹ Belgijos Karalystės munitinės administracijos ekspertų paskaitų medžiaga, skirta Kazachstano Respublikos munitinės pareigūnams. 2001.

lat bus atnaujinama. Neatitinkančią arba nereikalingą informaciją reikia atmesti arba sunaikinti. Taip būtų atliekama duomenų apsauga, išvengiama informacijos „nutekėjimo“. Taigi kiekvienas etapas pasižymi tam tikromis ypatybėmis ir tai turėtų būti atskira mokslinių tyrimų tema.

2 pav. Rizikos valdymo, arba profiliavimo, ciklas

Išvados

Rizika yra neišvengiamas reiškinys kiekvienoje mūsų gyvenimo arba veiklos srityje.

Kiekvienoje veikloje arba procese norint sėkmingai veikti, reikia pažinti ir reiškinį arba veiklą, ir nuo supančios aplinkos priklausančius veiksnius. Pažinti įmanoma tik išsamiai aprašant kiekvieną reiškinį arba veiklos etapą ir sukūrus tam tikrus veiklos metodus.

Rizikos valdymo aprašymas ir šio valdymo diegimas yra visų organizacijų vienas iš sėkmingos veiklos garantų.

Norint sėkmingai ir optimaliai naudoti turimus išteklius, sumažinti neigiamus padarinius, galinčius atsirasti mūsų veikloje, būtina sistemingai ir kryptingai rinkti informaciją, stebėti vykstančius reiškinius ir imtis aktyvių veiksmų jų kontrolei. Ypač tai aktualu valstybinėms institucijoms, vykdančioms teisėsaugines funkcijas, nes tik užkertus kelią padariniams galima išvengti neigiamų padarinių ir išsaugoti bendrą pripažintą idealą – teisinį gėrį.

Rizika mutinėje suprantama kaip tikimybė, kad kas nors nevykdys valstybės nustatytų pareigų, numatytų deklaruojuojant prekes mutinei, arba sutrukdys jas įvykdyti, o jos valdymas – kaip sistemingas turimos informacijos rinkimas ir naudojimas siekiant nustatyti, koks grėsmės lygis, koks jos dydis ir galima žala, atitinkamai paskirstyti turimus išteklius, kad būtų sumažinta keliamo rizikos grėsmė.

Užtikrinti sėkmingą rizikos valdymo procesą galima tik nustatant riziką; rizikos laipsnį ir dydį; išreiškiant rizikos kategorijas; paskirstant išteklius ir juos nukreipiant į riziką. Šių kriterijų nesilaikymas užprogramuoja klaidas, kurios gali sukelti neigiamų padarinių ir paskatinti netinkamai įvertinti riziką.

LITERATŪRA

1. **Tarptautinė mutinės** procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencija // Valstybės žinios. 2002. Nr. 126–5736.
2. **Europos Komisijos** pranešimas „Programa „Mutinė 2007“: 2003–2007 m. uždaviniai ir 2003/4 m. prioritetai“ (publikacijų neužfiksuota).
3. **Lietuvos Respublikos** finansų ministro 1999 m. liepos 23 d. įsakymas Nr. 191 „Dėl Lietuvos mutinės strategijos patvirtinimo“ su papildymais ir pakeitimais (Finansų ministro 2002 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. 370).
4. **Этимологический словарь** русского языка. – Москва: Прогресс, 1971. Т. 6.
5. **Tarptautinių žodžių žodynas**. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

6. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žodynas, 2001.
7. **Psichologijos žodynas**. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
8. Петровко А. В., Япошебцкий М. Г. Психология словарь. – Москва: Политиздат, 1990.
9. Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 1997.
10. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262, Nr. 77, Nr. 80, Nr. 82.
11. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 55–1064; 2000. Nr. 95–2968.
12. **Baudžiamoji teisė**: bendroji dalis: vadovėlis. Abramavičius A. ir kiti. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
14. **Rizikos valdymo vadovas** (angl. *Risk management guide*). Pasaulinė muitinių organizacija. 2003.

Risk Conception and its Assessment (Management) in Customs

Rimas Stankevičius
Mykolas Romeris University

Keywords: risk, risk management, risk assessment, risk identification, risk level, risk degree, risk indicators.

SUMMARY

The theme that is concerned was not studied in Lithuania. The definition "Risk" is very common in our days and can be detected in any ground. This term is known from Antic period and evolved until our days. If it has meaning of dangerous rock in the beginning, now it is used in different meanings, for example in civil, criminal, labour law, in economy, insurance sphere, even in public administration area.

Customs authority is governmental instrument, which have rights not only control foreign trade, flow of goods from other countries, but also rights for intelligence and violation investigation activity. More and more customs move from traditional duties to new tasks – fight with terrorism, combating crimes related to the trafficking of drugs, mass destruction weapons, safety of goods and society and etc.

This is a reason why customs is a pioneer in Lithuania when we speak about new methodology in public administration and relation with trade and business. It is agreed that customs has more experience and in risk management area.

Because risk management is each customs authority business, there exist a lot of understandings of it, like process itself and management of it, if we look to different countries we will find different interpretation. Only in few last years there were few tries to make unique understanding of this process and put all elements of it in one document. Such examples can be Risk management guide from World Customs Organisation and Mapping document of risk management from European Union Council.

Author tries to give unique understanding what is risk management in customs, what main steps are in this management cycle. He explains main definitions as risk identification, risk level, risk degree, risk indicators, risk assessment (management), and invites everyone to open active discussion on this topic.

Very briefly cycle of risk management process is represented in article too. It is shown that in practice not always officers implement all steps from this process and it determine some mistakes, such as not working feedback or missing of changes and renewals.

